

referentnog prikaza opće povijesti Venecije. Svojim jakim poglavljima o institucijama pomaže i u sagledavanju izgradnje uprave Dubrovačke Republike. U literarnom pogledu predstavlja osvježenje, u znanstvenom temeljnu referencu. Pisana je na osnovi dugotrajnih autorovih istraživanja, arhivskih studija i literature, s neskrivenom ljubavlju prema temi, ali nadasve objektivno, bez idealiziranja. Vrhunski je prijevod ostvarila mr. sc. Sandra Prlenda Perkovac; povijesne karte s težištem na hrvatskim zemljama pod mletačkom upravom izradila je dr. sc. Mirela Slukan Altić. Svojim literarnim stilom, cjelovitim povijesnim pregledom i pronicavim porukama o društvenoj i pojedinačnoj odgovornosti, moralu, patriotizmu, radišnosti i političkoj domišljatosti, aktualna je i u našim suvremenim izazovima.

Josip Vrandečić

Nadja Terčin, *Z barko v Trst: pomorstvo v Piranu, Izoli in Kopru ter gospodarska vloga severozahodne Istre v odnosu do Trsta (1850-1918)*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstvenoraziskovalno središče Koper, Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Pomorski muzej "Sergej Mašera" Piran (Knjižnica "Annales Majora", 2004., 236 str.

Kroz prošla je stoljeća, a posebice od vremena pada Mletačke Republike 1797. godine, austrijska luka Trst bila jedna od središnjih gospodarskih (ponajprije pomorsko-trgovačkih) destinacija za sve značajnije gradove i luke duž istočnojadranskog priobalja. Početkom 19. stoljeća te kroz idućih sto godina (sve do izbijanja Prvog svjetskog rata) Trst će privlačiti brodatere, trgovce, poduzetnike i novčare, ali i mornare i obrtnike iz gradova koji su u prošlim vijekovima glavninu svojega kapitala i poduzetničke djelatnosti usmjeravali u pravcu Mletaka. Mjesto i uloga Trsta kao novog odredišta istočnojadranskih brodara u stoljeću modernizacije i industrijalizacije stoga je jedna od posebno zanimljivih i istraživački izazovnih tema iz gospodarske povijesti naših primorskih gradova u novome vijeku.

Pomorstvo gradova današnje Slovenske Istre (Kopra, Pirana, Izole, Portoroža, Milja) u kontekstu njihove povezanosti i gospodarske razmjene s Trstom središnja je tema knjige slovenske povjesničarke Nadje Terčin, savjetnice u Pomorskom muzeju "Sergej Mašera" u Piranu. Studija je načinjena na osnovu detaljnog uvida u postojeća znanja historiografije (ponajprije one koja se bavi gospodarskom poviješću sjeverozapadne Istre, ali i šireg istarskog i dalmatinskog priobalja), kao i raščlambom raznovrsnoga arhivskog gradiva koje je pohranjeno u Državnom arhivu u Trstu (fondovi *Governo marittimo*, *Tribunale commerciale marittimo*, *Governo per Litorale* i dr.), Pokrajinskom arhivu u Kopru i Piranu, kao i dokumentacije koju pohranjuje spomenuti piranski Pomorski muzej "Sergej Mašera".

U uvodnom dijelu knjige (11-19) autorica ukazuje na važnost problematike koju obrađuje

u ovoj studiji za sveukupno poznavanje gospodarskog (ali i društvenog i političkog) razvoja gradova Slovenske Istre, kao i za cjelovitije utvrđivanje odnosa, razmjene i utjecaja koji su se tijekom druge polovice 19. stoljeća odvijali između rečenih gradova i Trsta. Uz temeljne djelatnosti (pomorstvo, trgovina) koje su ove gradove povezivale s Trstom, naglašena je i neprijeporna uloga drugih gospodarskih grana, tradicionalno razvijenih i usko povezanih s maritimnom usmjerenošću istarskih gradova (solarstvo, maslinarstvo, vinogradarstvo, brodogradnja, obrti i dr.). U uvodu se, nadalje, pregledno predstavlja važnost i uporabljivost temeljnih arhivskih fondova korištenih pri izradbi rada, navode najvažnija dosadašnja historio-grafska postignuća te ukazuje na temeljne sadržajne i metodološke smjernice koje se primjenjuju u raščlambi ove problematike.

Prva cjelina, naslovljena "Upravna ureditev Istre in Avstrijskega primorja: 1850-1918." (21-25), uvodi nas u opće upravno-političke prilike na području Istre i Austrijskog primorja (Il Litorale), posebice s obzirom na promjene u upravno-administrativnom ustroju ovih austrijskih pokrajina od ukidanja Ilirskih pokrajina (1814.) do završetka Prvog svjetskog rata. Istra je tada (od 1850.) činila skupinu zemalja Austrijskog primorja s carskim namjesništvom u Trstu, a bila je upravno podijeljena na okružja Pazin, Kopar, Motovun, Volosko, Rovinj, Pula i Cres. Kada je riječ o koparskom okrugu, odnosno o području sjeverozapadne Istre, odredbom iz 1868. godine uspostavljene su nove općine Kopar, Piran, Milje, Dolina, Boršt, Dekani, Pomjan i Buzet. U takvom će nepromijenjenom ustroju ovo područje dočekati 1918. godinu i raspad Austro-Ugarske Monarhije.

Jedna od središnjih cjelina knjige ("Istrsko gospodarstvo kot del gospodarstva Habsburške Monarhije", 27-77) obrađuje gospodarske grane karakteristične za onodobni prostor sjeverozapadne Istre, kao i njihovu važnost u kontekstu istarsko-tršćanskih gospodarskih veza. U početnim poglavljima utvrđuje se uloga Trsta, vodeće austrijske luke, kao središnje destinacije za izvoz proizvoda iz sjeverozapadne Istre,

ali i šireg zaleđa. Upravo je uoči izbijanja Prvog svjetskog rata Trst postigao vrhunac svog gospodarskog razvoja i postao čestim odredištem trajnog iseljavanja za trgovce, pomorce, poduzetnike i obrtnike iz svih dijelova Istre, ali i sa šireg prostora Dalmacije i Boke kotorske. Nadalje, autorica razmatra kojim se putovima (kopnenim i morskim) odvijala gospodarska razmjena između Istre i Trsta te potom podrobno raščlanjuju djelatnosti na kojima se zasnivalo gospodarstvo sjeverozapadne Istre (maslinarstvo, vinogradarstvo, solarstvo, ribarstvo, obrti, zdravstveni turizam i dr.). Posebnu važnost u gospodarskom napretku toga kraja imao je strani kapital (njemački, austrijski, češki i talijanski), zahvaljujući kojem je u ovim gradovima bilo utemeljeno više novčarskih ustanova, tvornica (primjerice pogoni za preradu ribe) i hotela (Portorož), čime je bilo ubrzano njihovo uključivanje u proces modernizacije i industrijalizacije.

Sljedeća opsežna cjelina knjige naslovljena je "Po morju v Trst i nazaj domov" (79-189). Središnji istraživački interes autorice upravljen je na razmatranje temeljnih sastavnica koje su određivale i usmjeravale tijek i intenzitet istarsko-tršćanskih gospodarskih veza. Ukazuje se na ulogu Pomorske uprave u Trstu, na važnost uspostavljanja pomorsko-sanitetskih ureda u Piranu, Koprju, Izoli i Portorožu, kao i lučkih kapetanija, pomorskih predstavništava ili ekspozitura. Na osnovu brojnih podataka iz fondova tršćanske i koparske pomorske uprave, podrobno se razmatra svakodnevna razina istarsko-tršćanskih gospodarskih komunikacija (vrste plovila kojima se odvijao promet putnika i robe, izobrazba mornara, teškoće pri putovanjima i trgovačkom poslovanju i dr.), kao i njihov posredni utjecaj na opće društvene i materijalne prilike istarskih gradova. Opseg pomorsko-trgovačkog prometa rečenih gradova s Trstom u ovim je poglavljima predočen kroz niz statističkih prikaza, poglavito načinjenih za razdoblje od kraja 19. stoljeća do početka Prvog svjetskog rata. Naglašen je značaj koji je za istarsko, tršćansko i uopće jadransko brodarstvo imao prijelaz s jedrenjaka na parobrode. Iako se prijelazu na parni pogon plovila nemali dio brodovlasnika i

poduzetnika nikada nije uspio prilagoditi, autorica ukazuje i na primjere vitalnosti i sposobnosti prilagodbe imućnijih i poduzetnijih brodarka i brodarskih kuća (ponajprije u Kopru i Piranu), kao i na neprijepornu ulogu Austrijskog Lloyd u plovidbenom povezivanju cijele istočnojadranske obale.

U zaključnom poglavlju (185-189) autorica pregledno sažima prethodno izrečene raščlambe. Zaključuje se, na temelju provedenih statističkih pokazatelja gospodarskog razvoja sjeverozapadne Istre, kao i pokazatelja o dinamici njihove gospodarske komunikacije s Trstom, da su ovi gradovi, unatoč neprijepornom napretku, ipak ostali (i u gospodarskom, upravno-političkom, društvenom i kulturnom smislu) u sjeni moćnijeg Trsta ("tršćansko zaleđe").

Na kraju knjige sadržani su sažeci na slovenskom, talijanskom i engleskom jeziku (191-205), popis tablica (207-208), popis ilustracija (209-211), popis uporabljenih izvora i literature (213-223), kazalo osoba, kazalo zemljopisnih pojmova te predmetno kazalo (224-236).

Knjiga Nadje Terčon vrijedna je studija, dragocjena proučavateljima jadranske, ponajprije istarske gospodarske povijesti. Autorica je pomnom raščlambom raznovrsne građe i uvidom u relevantnu literaturu predstavila važni odsječak iz prošlosti sjeverozapadne Istre i njezinih obalnih gradova (tzv. Slovenska Istra), ali i ukazala na neophodnost usporednog istraživačkog pristupa pri raščlambi njihove gospodarske povijesti. Hrvatskom čitatelju ova studija ujedno može biti poticaj za sustavnije proučavanje uloge Trsta i tršćanske luke u pomorskoj povijesti naših gradova tijekom 19. stoljeća.

Lovorka Čoralić